

KS. ADAM RYBICKI
Instytut Teologii Duchowości KUL

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU TEOLOGII DUCHOWOŚCI ZA ROK AKADEMICKI 2012/2013

1. Liczba etatowych pracowników Instytutu. W sprawozdawczym roku akademickim Instytut Teologii Duchowości składał się z czterech katedr: Katedra Teologii Duchowości Katolickiej (kierownik: ks. prof. KUL, dr hab. Marek Chmielewski), Katedra Historii Duchowości (kierownik: ks. prof. KUL, dr hab. Jarosław M. Popławski), Katedra Duchowości Życia Konsekwowanego (kierownik: prof. KUL, dr hab. Teresa Paszkowska), Katedra Antropologii Duchowej (kierownik: prof. KUL, dr hab. Stanisław T. Zarzycki SAC).

W minionym roku akademickim Instytut Teologii Duchowości liczył siedmiu pracowników naukowo-dydaktycznych zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin, w tym pięciu profesorów nadzwyczajnych – kierownicy w/w Katedr oraz ks. prof. KUL, dr hab. Adam Rybicki, i dwóch doktorów (jeden na stanowisku adiunkta – ks. dr Jan Miczyński; jeden na stanowisku asystenta – ks. dr Paweł Synoś (umowa o pracę ks. dr. Pawła Synosia wygasa 30.09.2013 r.).

2. Liczba prac naukowych. W roku akad. 2012/2013 pracownicy opublikowali 42 prace naukowe (w tym książki, artykuły, hasła encyklopedyczne), natomiast do druku oddano 46 publikacji naukowych. Utworów popularnonaukowych wydano 26, pięć oddano do druku. Pracownicy Instytutu byli również autorami recenzji naukowych, recenzji wydawniczych, recenzji prac doktorskich i habilitacyjnych.

3. Nagrody przyznane za prace naukowe. 14 lutego 2013 ks. prof. Marek Chmielewski otrzymał doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie.

4. Krótka charakterystyka zmarłych pracowników naukowych. 23 marca 2013 r. zmarł Antoni Jozafat Nowak OFM (ur. 8 marca 1935), franciszkanin, emerytowany profesor zwyczajny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, antropolog i psycholog, w okresie zatrudnienia w KUL kierownik Katedry Psychologii

Życia Wewnętrznego i Katedry Psychologii Eklezjalnej w Instytucie Teologii Duchowości KUL oraz kurator Katedry Duchowości Akcji Katolickiej. Autor wielu publikacji z zakresu duchowości i implikacji psychologicznych w duchowości chrześcijańskiej.

5. Sympozja, sesje, konferencje. W roku sprawozdawczym Instytut zorganizował dwie konferencje:

– Ogólnopolską konferencję w ramach XXXVI Dni Duchowości pt. *Moc prorocstwa*, 29-30 listopada 2012 r.

– Międzynarodową Konferencję Naukową pt. *Uduchowiona młodość. Błogosławiona Chiara Luce Badano*, 21 maja 2013 r.

W czasie tych konferencji pracownicy wygłosili 10 referatów, natomiast poza Uniwersytetem wygłosili 14 referatów na konferencjach w kraju i za granicą.

6. Dane, które zdaniem Dyrektora powinny być uwzględnione w sprawozdaniu. Pracownicy regularnie prowadzą rekolekcje i konferencje w kraju i za granicą, nie tylko we wspólnotach parafialnych, lecz także w domach zakonnych i seminariach, wspierają swoją twórczością publikacje o charakterze duszpasterskim i formacyjnym. Warta odnotowania jest obecność Instytutu w mediach, nie tylko katolickich: Cykl audycji w „Duc in altum” w Radiu Maryja i telewizji TRWAM, „Radiu Watykańskim” („Rozmowy o wierze”), Radiu eR, lubelskiej telewizji (program „Dziedzictwo”).

Prawie wszyscy pracownicy Instytutu stanowili ścisły zarząd Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości, liczącego sobie 109 członków z całego kraju. Instytut prowadzi Podyplomowe Studia Duchowości Katolickiej cieszącej się powodzeniem wśród osób z całej Polski, której wykładawcami są najwięksi specjaliści i znawcy życia duchowego z różnych ośrodków w Polsce. W roku sprawozdawczym rozpoczęliśmy realizację inicjatywy o nazwie „Akademia Duchowości”, czyli cykliczne spotkania naukowo-formacyjne dla wszystkich absolwentów Podyplomowych Studiów Teologii Duchowości.

Z inicjatywy naszego Instytutu Senat KUL podjął uchwałę o przyznaniu doktoratu *honoris causa* dla Kiko Argüello, założyciela Drogi Neokatechumenalnej, ks. prof. S. Zarzycki jest autorem laudacji dla nowego doktora. Ks. prof. J. Popławski jest dyrektorem Biura Zarządu Głównego TP KUL. Ks. dr J. Miczyński odbył wyjazd szkoleniowy ze studentami do Rzymu, związany ze spotkaniami w dykasteriach Kurii Rzymskiej z przedstawicielami poszczególnych jednostek. Instytut współpracuje z instytucjami świeckimi i kościelnymi, między innymi Centrum Formacji Duchowej Archidiecezji Lubelskiej, centrami Ewangelizacji, Ruchem Focolari, Pallotyńską Szkołą Nowej Ewangelizacji w Lublinie, Metropolitalnym Seminarium Duchowym w Lublinie, Wydawnictwem Gaudium oraz „Caritas” Polska i innymi. W ramach współpracy z Caritas Polska ks. prof. A. Rybicki między innymi był głównym konsultantem Listu Konferencji Episkopatu Polski na Niedzielę Miłosierdzia Bożego odczytanego 7 kwietnia 2013 r. we wszystkich polskich świątyniach.

KS. ANTONI DRABOWICZ
Instytut Teologii Duchowości KUL
(doktorant)

OGÓLNOPOLSKIE SYMPOZJUM NAUKOWE „MOC PROROCTWA”

XXXVII DNI DUCHOWOŚCI
29-30 LISTOPADA 2012

W dniach 29-30 listopada 2012 r. Instytut Teologii Duchowości KUL zorganizował ogólnopolskie sympozjum naukowe pt.: „Moc proroctwa” w ramach XXXVII Dni Duchowości.

Spotkanie rozpoczęło się w Kościele Akademickim mszą świętą, której przewodniczył i homilię wygłosił ks. prof. Walerian Słomka. Kaznodzieja zwrócił uwagę, że w świetle czytań liturgicznych ostatnich dni, które mówią o zburzeniu świątyni Jerozolimskiej, powraca myśli przynaglenie, aby zatroszczyć się o świątynię swojego serca. Tegoroczne Dni Duchowości skoncentrowane wokół tematu proroctwa stawiają nam pytanie o źródło mocy proroctwa. Odpowiedzią jest Splendor Veritatis – Światło Prawdy. Oznacza to, że musimy uczynić wysiłek, aby otworzyć swe wnętrza na Światło i Prawdę, które są większe od naszej inteligencji i naszego rozumienia. Jak to czynić? Ksiądz Profesor w języku łacińskim wskazał na zawsze aktualne słowa z Pierwszego Listu do Koryntian: „Człowiek zmysłowy bowiem nie pojmuje tego, co jest z Bożego Ducha. Głupstwem mu się to wydaje i nie może tego poznać, bo tylko duchem można to rozsądzić” (1 Kor 2,14). W tym Pawłowym stwierdzeniu znajdujemy konkretną odpowiedź dla nas, a jest nią droga nawrócenia. Chodzi o to, abyśmy byli otwarci i uważni oraz posłuszni temu Światłu Prawdy. Aby móc lepiej w dobie współczesnej odczytywać Prawdę Bożą, kaznodzieja wskazał na doświadczenie Mojżesza, który usłyszał od Jahwe słowa: „Ziemia, na której stoisz, jest święta”. Każdy człowiek realizując swoje powołanie i podejmując różne działania, może odkryć, że to właśnie ta „ziemia”, w tym jego miejscu – jest święta, tutaj działa i przemawia wcielony Bóg do człowieka.

Dalsza część spotkania odbywała się w Auli im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, w niej ks. prof. Adam Rybicki powitał przybyłych prelegentów i uczestników spotkania.

Otwarcia sympozjum dokonał o. prof. Ireneusz S. Ledwoń – prodziekan Wydziału Teologii KUL. Pogratulował on pracownikom Instytutu Teologii Duchowości trafności wyboru oraz aktualności tematu. Prodziekan zwrócił uwagę, jak bardzo ważne miejsce w Objawieniu Bożym zajmują pojęcia: „prorok, proroctwo i profetyzm”. Nie-

stety, w naszych czasach te ważne kwestie są trywializowane, zgodnie z tym, co powiedział prorok Joel. Ojciec Profesor przypomniał, że św. Paweł Apostoł zalecał dbałość o dar prorocstwa. Jest to charyzmat polegający na tym, by pilnie i pokornie wsłuchiwać się w to, co Duch mówi do Kościoła, według słów zawartych w Apokalipsie św. Jana. Zwrócił również uwagę na potrzebę rozeznawania prorocstwa, ponieważ i dziś nie brakuje fałszywych proroków, którzy przychodzą w „owczej skórze”.

Pierwszy prelegent – ks. dr Jan Miczyński wygłosił referat pt.: „Prorok – próba definicji”. Przedstawił w nim pochodzenie i znaczenie słowa „prorok”. Ukazał wybrane postacie proroków, którzy przyjęli i zrealizowali wezwanie Boga. Wykładowca w 12 punktach nakreślił świadomość misji, znaczenie i cechy prawdziwych proroków. Zadaniem każdego proroka jest troska o wzrost i znaczenie słowa Bożego, modlitwa za lud, świadectwo własnego życia, gotowość oddania życia za prawdę, zajęcie stanowiska wobec jakości życia ludu. Prorok nie powinien spodziewać się widzenia owoców prorocstwa, gdyż wielokrotnie mogą być one widoczne dopiero po jego śmierci. Ten, kto ukazuje słowo i zamiary Boga wobec ludu, obdarzony jest charyzmatem, który jest darem Bożym. Pomimo iż prorok wzięty jest z ludu, nie traci własnej tożsamości. Obok królów, kapłanów, w Izraelu występują prorocy, którzy nie byli wybierani przez lud jak pozostałe grupy społeczne – podkreślił prelegent.

Kolejny temat: „Prorok w nowej ewangelizacji” zaprezentował ks. A. Godnarski, który ukazał potrzebę obecności proroków wśród ludu. W przeciwnym razie lud ginie bez prorockich wizji – „ludzie się psują” (por. Prz 20,18). Wykładowca podkreślał, że brak prorocstwa powoduje brak jakichkolwiek hamulców w społeczeństwie, tworzy się złe ustawodawstwo, powstają różnego rodzaju fanaberie; rodzi to straszne skutki. Potrzebna jest świadomość, iż prorok to człowiek, który aktualizuje słowo Boga. Prelegent zwrócił uwagę, że w mowie kościelnej jest dużo pompacyjności i brakuje przełożenia treści na życie ludzkie. Każdy ochrzczonej ma udział w misji Chrystusa kapłana, króla, proroka, dlatego też prorocstwo rozciąga się także na osoby świeckie, nie tylko duchowne. Aktualne pozostaje wezwanie zawarte w Księdze Liczb: „Oby cały lud Pana prorokował” (Lb 11,29) – podkreślił ks. Godnarski. Podczas wykładu przywołał świadectwa osób (Ireny i Ani), które doświadczyły cudów poprzedzonych darem prorocstwa. Zaznaczył również, że nowa ewangelizacja nie jest odpowiedzią na kryzys wiary, ale powrotem do pierwotnej misji zawartej w Ewangelii: „Idźcie i głoscie”.

Trzeci wykład zatytułowany: „Laikat a duch prorocstwa w kontekście doświadczenia Kościoła francuskiego” poprowadził przybyły z Francji ks. R. Lorenc. Prelegent w poetycki sposób przedstawił dzieje Kościoła francuskiego naznaczone licznym cierpieniem osób świeckich. Zaznaczył też, iż osoby świeckie mają większą swobodę działania ewangelizacyjnego niż osoby duchowne w państwie, gdzie kościoły zamieniono w nocne kluby i inne ośrodki rozrywki. Przywołując historię chrześcijaństwa własnej ojczyzny, ks. Lorenc zauważył, iż wśród pogaństwa duch prorocstwa docierał poprzez osoby takie, jak św. Genowefa, św. Klotylda, król Ludwik IX, Joanna d’Arc. Prelegent stwierdził, iż błędem Kościoła francuskiego było przyjęcie ducha współczesnego świata, który nim zawiadnął. Przyczyną tej dramatycznej sytuacji stały się wrogo nastawione media, rosnący w siłę islam, relatywizm etyczny, odcinanie tego,

co ojczyźniane, groźba homofobii i inne. Kończąc swe wystąpienie, ks. Lorenc przywołał proroctwo dla Francji wypowiedziane przez mistyczkę Martę Robin.

Ostatni przed przerwą obiadową wykład: „Proroctwo dla Urzędu Kościoła” poprowadził ks. J. Kruczyński. Prelegent rozpoczął swe wystąpienie, opisując historię Józefa Egipskiego. Wielokrotnie podkreślał, że trzeba być ewangelizatorem we współczesnym świecie, aby plan Boga wprowadzać w życie. Podstawowym zadaniem w ewangelizacji świata jest zachowanie ducha jedności pomiędzy sobą. Zwrócił także uwagę na to, że rodzina ma być podstawową szkołą wychowania w wierze dla młodego pokolenia, według słów bł. Jana Pawła II: „Przez zdrową rodzinę odnowi się Kościół”.

W popołudniowej części sympozjum ks. dr K. Czapla SAC przedstawił temat: „Orędzie fatimskie jako proroctwo”. Wykładowca podkreślił, że Kościół nie tylko uznał, iż Bóg przemówił przez Maryję w Fatimie, ale także wypełnia to orędzie. Powołał się na słowa bł. Jana Pawła II: „Jeśli Kościół zaakceptował orędzie z Fatimy, stało się tak przede wszystkim dlatego, że orędzie to zawiera prawdę i wezwanie samej Ewangelii” (homilia, rok 1982). Ponadto prelegent dokonał analizy poszczególnych części orędzia fatimskiego, które zrealizowały się w dziejach świata. Zaznaczył, iż ważnym momentem w historii było poświęcenie świata Niepokalanemu Sercu Maryi przez papieża bł. Jana Pawła II. Jednakże wciąż nie jest realizowane wezwanie do wynagradzania za grzechy w pierwsze soboty miesiąca. Na zakończenie ks. Czapla podkreślił, iż ukazywanie objawienia fatimskiego tylko pod kątem wizji apokaliptycznych jest fałszywym odczytywaniem poleceń Matki Bożej.

Kolejnym prelegentem był ks. dr K. Lala, który zaprezentował temat: „Duchowość jedności jako proroctwo w Kościele”. Wykładowca powołując się na nauczanie Soboru Watykańskiego II, podkreślił, że ruchy kościelne są odpowiedzią Ducha Świętego. Następnie zaprezentował wiadomości na temat struktury, znaczenia, działalności Ruchu Fokolari. Ukazał także duchowość ruchu, która zawiera się w 12 punktach i opiera się na jedności członków wspólnoty. Początek działalności ruchu związany jest z osobą Chiary Lubich, która urodziła się w Trydencie w roku 1920. W dramatycznej scenerii zawieruchy wojennej odkryła, że Bóg jest Miłością. Wobec tego stwierdzenia wszyscy ludzie są braćmi i powinni działać w jedności. Dla Boga warto żyć, pracować, kochać i wypełnić Jego wolę w każdym momencie życia, podkreślał wykładowca.

Podsumowaniem i uzupełnieniem wszystkich wykładów była rozmowa panelowa poprzedzona filmem pt.: „Kto to jest prorok?”, zrealizowanym przez alumnów: kl. Michała Kłysza i kl. Michała Petryszaka z IV roku MSD w Lublinie pod kierunkiem ks. dr. Jana Miczyńskiego. Materiał filmowy był wprowadzeniem do rozmowy, w której wzięli udział: ks. J. Kruczyński, ks. A. Godnarski, ks. K. Lala, ks. K. Kralka SAC pod przewodnictwem ks. dr. J. Miczyńskiego. Wykładowcy wypowiadając się na postawione pytanie: „Jakich mamy dziś w Kościele proroków?”, udzielali cennych i praktycznych wskazówek dotyczących „bycia” prorokiem we współczesnym świecie. Wszyscy uczestnicy sympozjum mieli czas na zadawanie pytań dotyczących przedstawionego tematu.

Na zakończenie pierwszego dnia sympozjum w słowie wieńczącym dyrektor Instytutu Teologii Duchowości ks. prof. A. Rybicki podziękował prelegentom i zaprosił uczestników sesji do wspólnej modlitwy w auli.

Drugi dzień sympozjum rozpoczął się uroczystym wręczeniem dyplomów absolwentom Podyplomowych Studiów Duchowości Katolickiej KUL, z których część podjęła studia doktoranckie na wydziale teologii duchowości.

Sesję sympozjum rozpoczęła siostra prof. Teresa Paszkowska wykładem pt.: „Moc profetyczna kobiet”. Prelegentka ukazała znaczenie profetyczne kobiet w Piśmie Świętym. Mówiła o Deborze, która sprawowała władzę w epoce Sędziów, Huldzie, do której wybrali się kapłani, Noadii ukazanej w Księdze Nechemiasza – prorokini, do której zbliżył się prorok Izajasz i poczęła syna o imieniu Maher-Szalach-Chasz-Baz. Pomost pomiędzy Starym a Nowym Testamentem stanowi prorokini Anna, córka Fanuela, która była świadkiem ofiarowania Jezusa w świątyni. Profetyczne powołanie kobiet różni się od męskiego prorocstwa. Na wzór Maryi, która została określona mianem najcichszej kobiety Pisma, wiele kobiet w swoich domach pełni funkcję prorocką, będąc żonami i matkami. Sięgając do historii Kościoła, prelegentka również przypomniała moc prorocstwa świętych kobiet, które miały wpływ na dzieje chrześcijaństwa np.: św. Katarzyna ze Sieny, św. Hildegarda z Bingen. Obecnie przykładem może być Marianna Popiełuszko, matka bł. ks. Jerzego.

Kolejnym prelegentem był ks. M. Woźniak, kapłan pracujący 14 lat na Łotwie.

W referacie zatytułowanym: „Prorok w spotkaniu z protestantyzmem i prawosławiem” nakreślił sytuację, w jakiej żyje ponad dwumilionowa społeczność. Wśród nich 450 tys. to luteranie, 430 tys. – katolicy, 350 tys. – prawosławni, pozostała część ludności jest nieochrzczona. Współpraca pomiędzy różnymi wyznaniem jest wzorcowa – określił ks. Woźniak. Organizują wspólne drogi krzyżowe ulicami miasta, prowadzą wspólnie audycje radiowe, również szkoły są otwarte dla wszystkich wyznań. Poznanie różnorodności w poszczególnych wyznaniach, nie kłótnie i spory pomiędzy nimi, prowadzą do przejścia na wiarę katolicką. Na zakończenie wystąpienia w języku łotewskim prelegent podziękował za zaproszenie i życzył wszystkim błogosławieństwa Bożego.

Następny temat: „Kapłan – prorokiem” zaprezentował ks. prof. Stanisław Zarzycki. W referacie prelegent uwydatnił charyzmatyczną postawę kapłaństwa, nawiązując do początków Kościoła opisanych w Objawieniu Bożym. Wykładowca podkreślił również, że to Duch Święty wyzwała w człowieku moc ewangelizacji. Dlatego kapłan-prorok proklamuje słowo Boga i w ten sposób inicjuje Jego działanie w człowieku. Zadaniem kapłana jest również diagnozowanie sytuacji moralno-duchowej wiernych i przeżywanie miłości pasterskiej jako troski o zbawienie dusz. Swoje wystąpienie wykładowca zakończył prorocstwem Juliusza Słowackiego, które dotyczyło osoby papieża pochodzącego z rodu Słowian.

Ostatni wykład pt.: „Prorocy wczoraj i dziś: rys historyczny” poprowadził ks. prof. J. Popławski. Prelegent ukazał kilka spośród wielu osób, które zainicjowały konkretne dzieła ewangelizacyjne w Kościele do dziś wydające owoce. Do tych osób należą: bł. Karol de Foucauld, Marta Robin (1902-1981), św. ojciec Pio (1887-1968), bł. Matka Teresa z Kalkuty (1910-1997), Chiara Lubich (1920-2008), Jean Vanier (1928-), o. Daniel Ange (1932-), Francisco (Kiko) José Eduardo Argüello (1939-),

bł. Jan Paweł II (1920-2005), św. s. Faustyna Kowalska (1905-1938), kard. Stefan Wyszyński (1901-1981), ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987), bł. Jerzy Popiełuszko (1947-1984), ks. Jan Zieja (1897-1991). Prelegent zaznaczył, iż wybór poszczególnych osób był subiektywny, nawiązał także do współczesnych proroków, jak np.: ks. prof. Józef Kudasiewicz, ks. prof. Czesław S. Bartnik. Zakończył wykład słowami zaczerpniętymi z listu Ojca św. Benedykta XVI *Porta fidei*.

Na zakończenie ogólnopolskiego sympozjum dyrektor Instytutu Teologii Duchowości ks. prof. A. Rybicki podziękował wszystkim prelegentom, uczestnikom oraz ludziom, którzy zaangażowali się w przygotowania tego wydarzenia.

Podczas Eucharystii kończącej sympozjum, ks. prof. Jerzy Misiurek podsumował całą sesję, podkreślając, że moc proroctwa, podobnie jak to miało miejsce w życiu patrona dnia dzisiejszego – św. Andrzeja Apostoła, wymaga od nas świadectwa, które będzie widoczne w codziennym życiu. Kaznodzieja zaznaczył, że św. Andrzej Apostoł został powołany do bycia prorokiem. Nawiązał również do Ewangelii, która mówiła o powołaniu apostołów i stwierdził, że: „Chrystusowi się nie odmawia, natomiast trzeba odpowiedzieć”. Trzeba zachować wiarę i bronić jej pośród licznych zagrożeń współczesnego świata. Należy być prorokiem, bo każdy jest do tego wezwany.

KS. MAREK CHMIELEWSKI, KS. ADAM RYBICKI,
KS. JAROSŁAW M. POPŁAWSKI, TERESA PASZKOWSKA,
STANISŁAW T. ZARZYCKI

PRACE DYPLOMOWE
OBRONIONE W INSTYTUCIE TEOLOGII DUCHOWOŚCI KUL
W ROKU AKADEMICKIM 2012/2013

I. Rozprawy doktorskie

Promotor: ks. dr hab. Marek Chmielewski, prof. KUL

Katedra Teologii Duchowości Katolickiej

Izabela Maria KOWALSKA, *Kobięcy model towarzyszenia duchowego w świetle wybranych pism bł. Marceliny Darowskiej (1827-1911)*, Lublin 2012, ss. 333. Obrona – 17 grudnia 2012.

Temat kobiecego modelu towarzyszenia duchowego w pismach bł. Marceliny Darowskiej, podjęty w rozprawie doktorskiej Izabeli Kowalskiej, zasługuje za uwagę zarówno ze względu na jego oryginalność, jak i swą merytoryczno-poznawczą wartość. W odnośnej literaturze, dotyczącej szeroko rozumianego kierownictwa duchowego, niezwykle rzadko pojawia się kwestia roli kobiet w tej posłudze. Tymczasem w historii duchowości można znaleźć niezliczone przykłady mistrzyń duchowych, które dzieląc się swoim doświadczeniem życia duchowego i czerpiąc z bogactwa wrodzonego „geniuszu kobiety”, o którym pisze bł. Jan Paweł II w liście apostolskim *Mulieris dignitatem*, wybitnie przyczyniały się nie tylko do wzrostu świętości w Kościele, ale i wychowywania młodego pokolenia do odpowiedzialnych ról społecznych.

Wśród wielu znaczących postaci w polskiej duchowości pod tym względem wyróżnia się bł. Marcelina Darowska, założycielka Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP, która pozostawiła około 11,5 tys. listów do współsióstr i wychowawek niepokalańskich, jak również kilkadziesiąt serii rekolekcji i konferencji ascetycznych. Ten bogaty materiał źródłowy ukazuje ją jako charyzmatyczną towarzyszkę duchową, której posługa nie ograniczała się do wąsko pojętego kierownictwa duchowego, lecz obejmowała całokształt formacji ludzkiej, chrześcijańskiej, zakonnej – w przypadku zakonnicy, i do życia małżeńskiego-rodzinnego – w przypadku świeckich kobiet.

Autorka dysertacji przyjęła linearną koncepcję rozprawy, która polega na tym, że rozwiązanie problemu badawczego sytuuje się w ostatnim rozdziale. Wobec tego dr Izabela Kowalska w pierwszym rozdziale swojej rozprawy ukazała osobiste do-

świadczanie korzystania z posługi kierownictwa duchowego przez Darowską, kreśląc jednocześnie ramy tej praktyki w XIX wieku.

Wychodząc ze słusznego założenia, że to osobiste doświadczenie rzutuje na pełnioną posługę kierownictwa, dr Kowalska w drugim rozdziale ukazała idee towarzyszenia duchowego w działalności rekolekcyjnej Błogosławionej. Warto nadmienić, że na tle ówczesnej kultury religijnej prowadzenie rekolekcji o charakterze zamkniętym przez kobietę i zakonnice było czymś naprawdę wyjątkowym. Niemniej jednak Darowska miała co do tego jasną wizję i wypróbowaną metodę. Te kwestie zostały dość wnikliwie przestudiowane i wydobyte z materiału źródłowego, jakim są zachowane teksty rekolekcji dla różnych grup sióstr, świeckich kobiet (mężatek i przygotowujących się do małżeństwa), jak również dziewcząt, a nawet dzieci.

Stosując podobną metodologię badań, dr Kowalska w trzecim rozdziale poddała analizie bogatą epistolografię Błogosławionej, adresowaną do rodziny naturalnej, do swoich kierowników duchowych: Józefy Karskiej, o. Hieronima Kajsiewicza i o. Piotra Semenki, do różnych osób duchownych, a także dzieci, wychowanek i różnych osób świeckich. To szerokie spektrum adresatów pozwoliło na wypracowanie w miarę zobjektywizowanej koncepcji towarzyszenia duchowego, którego prezentacji dokonano w rozdziale ostatnim. Pierwszy paragraf tego rozdziału jest syntezą przeprowadzonych analiz źródłowych, natomiast drugi paragraf stanowi próbę waloryzacji stosowanej przez Darowską pedagogii duchowej, jak również ocenę aktualności tej metody z perspektywy dzisiejszej praktyki życia duchowego i posługi kierownictwa duchowego.

Cennym uzupełnieniem rozprawy, zwłaszcza jej pierwszego rozdziału, są aneksy, które zawierają różne informacje biograficzne, jak np.: kalendarium życia, mapę okolic rodzinnego domu Darowskiej w Szulakach i jego plan, schemat genealogiczny rodziny Darowskich oraz różne fotografie.

Oprócz bardzo starannego i wzorcowego przygotowania rozprawy od strony formalnoteknicznej, na podkreślenie zasługuje dyskretnie, aczkolwiek bardzo konsekwentnie sygnalizowana świadomość metodologiczna. Autorka rozprawy wypracowała własną metodologię podjętych badań i w całości rozprawy pozostała jej wierna. Merytorycznym walorem rozprawy jest jej źródłowość. Wśród niewielu podejmowanych dotychczas naukowych prac badawczych odnośnie do bł. Marceliny Darowskiej i jej dzieła, problem prowadzonego przez nią towarzyszenia duchowego w sposób typowy dla kobiety nie był podejmowany. Prezentowana rozprawa jest więc oryginalna i zasługuje na publikację. Ponadto stanowi cenne dopełnienie wspomnianych studiów na temat życia i działalności Założycielki Niepokalanek.

Iryna KUDRIAVTSEVA, *Pustynia wewnętrzna w chrześcijańskim doświadczeniu duchowym. Studium na podstawie współczesnej literatury teologiczno-duchowej*, Lublin 2013, ss. 353. Obrona – 27 maja 2013.

Błogosławiony Jan Paweł II w liście apostołskim *Novo millennio ineunte* zauważa, że znakiem naszych czasów jest „powszechna potrzeba duchowości”, jaką obserwuje się pomimo „rozległych procesów laicyzacji” (por. NMI 33). Jednym z jej przejawów jest żywe zainteresowanie kontemplacją, samotnością i życiem pustelnicznym, o czym świadczą popularność pism takich autorów, jak: Carlo Caretto, Pierre-Marie Delfieux,

Catherine Doherty de Hueck, Tomasz Merton, J.M. Henri Nouven, Alessandro Pronzato czy Winfried Stinissen. Ci autorzy dzielą się swoim doświadczeniem duchowym, którego specyfiką jest milczenie i pustynia serca, czyli tzw. pustynia wewnętrzna, bez konieczności opuszczania swego miejsca zamieszkania i porzucania pracy oraz obowiązków stanu. Tego rodzaju doświadczenie duchowe jest niezwykle cenne i odpowiada mentalności współczesnego człowieka, który wskutek nasilającego się aktywności coraz mniej znajduje czasu na wyciszenie i wejście w sferę życia duchowego.

Te właśnie zagadnienia są przedmiotem prezentowanej rozprawy doktorskiej dr Iryny Kudriavtsevej. Odznacza się ona zarówno poprawnością formalnometodologiczną, jak i wysokim walorem poznawczym. Autorka jednoznacznie bowiem określa przedmiot materialny i formalny swoich badań, jak również stosowaną metodę. Przedmiotem materialnym jest – wspomniane wcześniej – doświadczenie pustyni wewnętrznej. Natomiast przedmiot formalny stanowi współczesna literatura teologiczno-duchowościowa, zwłaszcza wymienieni powyżej autorzy. Jeśli chodzi o metodę badawczą, to ma ona złożony charakter i została wypracowana na użytek podjętych badań. Składają się na nią, oprócz analizy teologicznej, także czynności naukotwórcze: fenomenologiczna, filologiczna i porównawcza.

Zgodnie z założeniem metodologicznym, dr Iryna Kudriavtseva w rozdziale pierwszym pt. „Współczesna wizja pustyni wewnętrznej” precyzuje przedmiot swoich badań, jakim jest pustynia wewnętrzna, dając mu osadzenie biblijne i patrystyczne, a następnie socjokulturowe. W kolejnych dwóch rozdziałach autorka omawia najpierw ascetyczny, a następnie kontemplacyjno-mistyczny wymiar pustyni wewnętrznej. Dopelnieniem tych analiz i zarazem – jak się wydaje – kulminacją podjętych badań jest apostołski wymiar pustyni wewnętrznej, omówiony w rozdziale czwartym. Uzupełnieniem rozprawy są aneksy, zawierające kilka przykładowych tekstów ilustrujących doświadczenie pustyni wewnętrznej. Jest wśród nich również interesujący, lecz prawie nieznanymi tekst dialogu mistycznego, ułożony przez ks. Piotra Semenenko CR († 1886).

Badania oparto na dość bogatej literaturze przedmiotu, która liczy 82 pozycje książkowe i 8 artykułów, głównie w języku polskim. Nie brak jednak dzieł w języku rosyjskim i angielskim, wśród których dominują pisma Catherine Doherty de Hueck i Tomasza Mertona. Dopelnia ją literatura pomocnicza w liczbie około 190 pozycji oraz dość pokaźna netografia. Zgodnie z zasadami realizowania rozpraw naukowych, wszystkie wymienione w bibliografii pozycje znalazły się w przypisach.

Pod względem formalnotechnicznym praca została przygotowana z dużą starannością. Również jeśli chodzi o merytoryczną stronę prezentowanej rozprawy, wykazuje ona wysoki walor poznawczy i wnosi do stanu badań w zakresie teologii duchowości w Polsce nową jakość. Problematyka pustyni wewnętrznej nie była bowiem dotychczas opracowywana w tak szerokim zakresie. Autorka przeprowadziła wnikliwą analizę poglądów na ten temat u kilku wiodących autorów. Na tej podstawie wykazała podobieństwa i różnice ich poglądów. Rozprawa jest więc bardzo dobrą syntezą na temat pustyni wewnętrznej.

Wnioski, do jakich dochodzi dr Kudriavtseva w wyniku swoich badań, mają wyraźne nachylenie praktyczno-duchowe, co jest typowe dla teologii duchowości. Stwierdza zatem, że pustynia wewnętrzna jest to styl życia, myślenia, pragnień

i oczekiwań, który obecnie przeżywa swoje *aggiornamento*. Przyjmując go współczesny człowiek, zwłaszcza chrześcijanin może skutecznie zabezpieczyć równowagę psychiczno-duchową i wydatnie przyczynić się do własnego rozwoju duchowego.

II. Prace magisterskie

s. LAB'YAK Liliya (Gródek Podolski, Ukraina), *Eucharystia w życiu siostry Leonii Nastal*; s. SEMENIUK Halyna (Gródek Podolski, Ukraina), *Modlitwa w życiu błogosławionego Jana Pawła II*; ZABOLOTNA Olha (Gródek Podolski, Ukraina), *Rola Ducha Świętego w życiu bł. Marii od Jezusa Ukrzyżowanego*

III. Inne aktywności

1. W Uroczystość Niepokalanego Poczęcia (8 grudnia 2012 r.) ks. dr hab. Marek Chmielewski, prof. KUL, został mianowany członkiem korespondentem Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej, która ma swoją siedzibę przy Papieskim Uniwersytecie „Antonianum” w Rzymie.

2. Dnia 14 lutego 2013 r. ks. dr hab. Marek Chmielewski odebrał w Kownie na Litwie tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Witolda Wielkiego, nadany mu w uznaniu osiągnięć naukowych i owocnej współpracy z Fakultetem Teologicznym tegoż Uniwersytetu. Przy tej okazji laureat w podziękowaniu powiedział między innymi: „Prawie dwadzieścia lat temu, 6 IX 1993 roku, w Kownie, na placu Sântaka, gdzie Wilia wpada do Niemna, bł. Jan Paweł II podczas swojej wizyty na Litwie mówił do mieszkańców miasta: «Oblicze ziemi odnawia się za sprawą człowieka, gdy duch ludzki jest posłuszny Duchowi Świętemu: Duchowi Prawdy i Miłości». W tych słowach papież, jako prorok naszych czasów, zawarł głęboką prawdę o duchowości człowieka. Jej istotą jest zdolność ludzkiej istoty do autotranscendencji, czyli przekraczania swojego biologicznego wymiaru, czym zasadniczo różni się on od wszystkich innych bytów na ziemi. Takie pojęcie duchowości przedstawił kard. Karol Wojtyła w słynnym dziele pt. *Osoba i czyn*. Potem jako papież tę wizję duchowości konsekwentnie rozwijał. Dał temu wyraz między innymi w swoim przemówieniu w Kownie.

We wszystkim tym, co człowiek jako istota rozumna i wolna potrafi zrobić czyniąc sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1,28), przejawia się jego duchowość. Zdolność abstrakcyjnego i twórczego myślenia, szczególnie rozwijana na uniwersytetach, wszystkie rodzaje sztuki i architektury, którymi zachwyca także to Miasto, zdumiewające wytwory techniki pozwalające człowiekowi opanowywać Kosmos – to wszystkie przejawy duchowości człowieka.

Jeśli ta zdolność przekraczania swojej biologicznej natury ukierunkowana jest na Boga, wówczas mamy duchowość religijną. Jej szczególną postacią jest duchowość chrześcijańska, czyli – jak mówił papież 20 lat temu – posłuszeństwo ducha ludzkiego wobec Ducha Świętego, który jest Duchem Prawdy i Miłości. W myśl tych słów, duchowość ożywiona uległością Bogu zdolna jest rzeczywiście przemieniać i odna-

wiać oblicze tej ziemi. Natomiast naturalna duchowość człowieka, jeśli jest oderwana od Boga – od Prawdy i Miłości, wówczas szybko przeradza się w totalitaryzm lub terroryzm, albo w hedonizm czy ten stan moralno-duchowy współczesnej Europy, który bł. Jan Paweł II w adhortacji *Ecclesia in Europa* nazwał chorobą „horyzontalizmu”.

Na szczęście jednak – jak zauważa w innym miejscu Wielki Gość miasta Kowno sprzed 20 laty – znakiem naszych czasów jest to, że «mimo rozległych procesów laicyzacji obserwujemy dziś w świecie powszechną potrzebę duchowości» (NMI 33), przede wszystkim zaś duchowości religijnej.

W tym kontekście pragnę wyrazić swoją radość, że Uniwersytet Witolda Wielkiego, który powstał ponad 90 lat temu i od początku szczyli się otwartością swoich profesorów i studentów na najlepsze wartości humanistyczne, docenia także znaczenie duchowości chrześcijańskiej w rozwoju człowieka. Przykładem tego jest to wielkie wyróżnienie, jakim mnie dziś obdarzył, przyznając tytuł doktora *honoris causa*. Dostrzegam w tym przede wszystkim dowartościowanie teologii katolickiej w aspekcie duchowości, jak również uznanie ze strony Senatu Uniwersytetu Witolda Wielkiego i całej społeczności akademickiej dla trwającej od 1999 r. współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, który w tym roku obchodzi 95 lat swego istnienia”.

3. Podczas dorocznego Zjazdu Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości w Wadowicach w dniach 21-22 czerwca 2013 r., w ramach którego odbywało się Walne Zebranie Sprawozdawczo-Wyborcze, dotychczasowy prezes – ks. dr hab. Marek Chmielewski, prof. KUL, został ponownie wybrany na to stanowisko. Natomiast w skład Komisji Rewizyjnej weszli: dr hab. Teresa Paszkowska, prof. KUL, jako sekretarz i ks. dr hab. Jarosław M. Popławski, prof. KUL, jako członek.

4. Dnia 27 czerwca 2013 r. Rektor KUL mianował ks. dr. hab. Marka Chmielewskiego, prof. KUL, wiceprezesem Zarządu Fundacji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Anieli hr. Potulickiej.

Ks. dr hab. Jarosław M. Popławski, prof. KUL:

Katedra Historii Duchowości

Doktoraty:

Ks. Marek GNATARZ (Archidiecezja Lubelska), *Radykalizm ewangeliczny życia kapłańskiego według księdza Jana Ziei (1897-1991)*, Lublin 2013, ss. 245.

Maciej JAROSZ (Lublin), *Modlitwa w życiu i pismach Piotra Wojciecha Rostrowskiego OSB/Er. Cam. (1910-1999)*, Lublin 2013, ss. 340.

Ks. Tomasz RADLIŃSKI (Archidiecezja Lubelska), *Życie duchowe kobiet w świetle Listów św. Hieronima*, Lublin 2013, ss. 200.

Magisteria:

Cezary ŚCISŁOWSKI (Lublin), *Cierpienie jako ekspiacyjna ofiara za kapłanów w życiu i pismach s. Wandy Boniszewskiej († 2003)*, Lublin 2013, ss. 125.

Małgorzata BELINA (Lublin), *Owoce wewnętrznej walki w świetle korespondencji O. Pio z Kierownikami duchownymi w latach 1910-1922*, Lublin 2013, ss. 98.

Ks. dr Jan K. Miczyński (promotor):**Magisteria:**

Dk. Artur POTRAPELUKA (Archidiecezja Lubelska), *Problem inicjacji okultystycznych w pismach Aleksandra Posackiego SJ*, Lublin 2013, ss. 131.

Dr hab. Teresa Paszkowska, prof. KUL

Katedra Duchowości Życia Konsekwowanego

W roku akademickim 2012/13 w tej Katedrze nie było promocji doktoratów. Obroniono jedną pracę licencjacką: Paweł Hańczak OCD, *Formacja do modlitwy według św. Teresy od Jezusa „Drogi doskonałości”* (obrona 14 maja 2013, recenzent: ks. dr Jan Miczyński).

Ponadto napisano jedną recenzję habilitacyjną: Wiesław Block, *Vivere il vangelo con Francesco d'Assisi. Temi e figure della fraternità minoritica*, Edizioni Dehoniane Bologna 2013, ss. 382; oraz trzy recenzje rozpraw doktorskich: Izabela Kowalska, ks. Marcin Pietrzyk, ks. Tomasz Radliński. Opublikowano materiały z ubiegłorocznej sesji naukowej zorganizowanej przez Katedrę, z dodatkowymi tekstami w edycji pt. *Desperacja kobieta czy radykalizm duchowy? 800-lecie powołania św. Klary z Asyżu*, red. T. Paszkowska, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, ss. 312. Kierownik Katedry, dr hab. Teresa Paszkowska na 362. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski (Kraków–Wieliczka, 21-23 czerwca 2013) została zatwierdzona jako konsultor Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości.

20 listopada 2012 r. na spotkaniu Instytutu – wobec konieczności restrukturyzacji – podjęto decyzję, że z dwu jednoosobowych katedr zostanie utworzona jedna z nową nazwą: *Katedra Formacji Duchowej*. Decyzję przekazano Radzie Wydziału, która 11 grudnia 2012 r. po przegłosowaniu przekazała sprawę do zatwierdzenia przez Senat KUL. Tym samym, od 1 października 2013 r. niniejsza Katedra przestaje funkcjonować.

Przy nowej Katedrze będą realizowane następujące zatwierdzone tematy rozpraw doktorskich: 1) *Duchowość kapłaństwa służebnego. Studium na podstawie pism św. Jana z Avili, Doktora Kościoła*; 2) *Problem życia mistycznego Cecylii Działyńskiej (1836-1899)*; 3) *Formacja do odpowiedzialności. Studium teologicznoduchowościowe*; 4) *Formacja duchowa poprzez mistagogię liturgiczną. Studium na podstawie pism bł. Kolumbana Marmiona (1858-1923)*; 5) *Antropologia czternastowiecznych mistyków angielskich w świetle ich pism*.

Dr hab. Stanisław T. Zarzycki SAC, prof. KUL

Katedra Antropologii Duchowej

Rozprawy doktorskie:

Danuta KWAŚNIK, *Anthropological and spiritual/theological model of dialogue between Christianity and Zen Buddhism according to Thomas Merton. (Antropologiczny i teologiczno-duchowy model dialogu chrześcijaństwa z Buddyzmem zen według Tomasza Mertona)*, Lublin 2013, ss. 225. Obrona – 17 czerwca 2013.

Rozprawa doktorska napisana w języku angielskim podejmuje bardzo ważne i aktualne zagadnienie: dialogu międzyreligijnego. Człowiekiem, który z racji dojrzenia w różnych środowiskach kulturowych i głębokiej asymilacji ducha Kościoła wyróżniał się taką postawą otwartości na innych, gotowości do dialogu jako sposobu szukania prawdy i mądrości Bożej oraz dzielenia się nią, był słynny trapista amerykański Tomasz Merton (1915-1968).

Autorka w swej rozprawie analizuje dwa wymiary dialogu Mertona z wyznawcami buddyźmu zen: antropologiczny i teologiczno-duchowy, i stara się opisać konstytutywne cechy tego dialogu, by naszkicować jego model.

W rozdziale I autorka ukazuje koncepcję dialogu międzyreligijnego Mertona, jego podstawy antropologiczne (a także po części filozoficzne, eklezjalne i duchowe) i motywy, jakimi inspirował się Merton w prowadzeniu owego dialogu. Dialog, według trapisty, to przede wszystkim spotkanie duchowe z drugim człowiekiem, stworzonym na obraz i podobieństwo Boże, opierający się na wzajemnym szacunku, uważnym słuchaniu drugiej strony, otwartości, zaufaniu, szczerości, zrozumieniu; jest to spotkanie prowadzące do obopólnego ubogacenia i głębszych więzi duchowych. Także buddyści widzą w dialogu z chrześcijaństwem wielką wartość. Polega ona, ich zdaniem, na możliwości poznania uczniów Chrystusa, ich nauki, tradycji duchowych w celu budowania potrzebnego pomostu pomiędzy Dalekim Wschodem i Zachodem i duchowej jedności.

Rozdział II opisuje „dynamikę antropologiczną dialogu Mertona z mistrzami zen”. Dynamika ta wypływa z obrazu Bożego obecnego w każdym człowieku, będącego swego rodzaju jakością dynamiczną, mającą możliwość rozwinięcia i spełnienia w ukierunkowaniu na jego Boski pierwowzór i zjednoczenia człowieka z Bogiem. Jako realista chrześcijański ukształtowany na objawieniu, klasycznych teologach i nauczaniu Kościoła, Merton był świadom, że tenże obraz Boży został w każdym człowieku do pewnego stopnia zniekształcony przez grzech pierworodny oraz jego skutki i że wymaga on koniecznej odnowy. To zniekształcenie obrazu i podobieństwa Bożego przejawia się w zaciemnieniu świadomości człowieka, wskutek czego nie wie on kim jest i kim winien się stać, w nieumiejętności właściwego korzystania z własnej wolności. Objawia się jako „zbytne przywiązanie do własnej woli [...] do [swego] fałszywego «ja»” (s. 9). Rozpatrując powołanie człowieka do zjednoczenia z Bogiem i uporządkowanych relacji z innymi, Merton ukazuje drogę poszukiwania prawdziwej tożsamości w odniesieniu do Chrystusa i dokonanego przez Niego dzieła odkupienia. Droga ta rozpoczyna się od zerwania z grzechem i wiedzy poprzez wolną przemianę własnej świadomości, aż do uzyskania nowej świadomości w Chrystusie, nowego, prawdziwego „ja”. Jak to pokazała autorka rozprawy, ten aspekt doświadczenia duchowego stał się dla Mertona ważnym punktem w jego dialogu z buddyźmem zen.

W rozdziale III autorka dokonała analizy teologicznych zagadnień chrześcijańsko-buddyjskiego dialogu prowadzonego przez Mertona z mistrzami zen. Najpierw skupiła się na wartości objawienia w chrześcijaństwie i na kwestii objawienia w buddyźmie. Nadprzyrodzone objawienie chrześcijańskie nie ma odpowiednika po stronie buddyjskiej, można tam mówić jedynie o „doświadczeniu duchowym, które przenika naturalną ontologiczną podstawę bytu” (s. 11). Następnie analiza dotyczy zagadnień Boga, Jezusa Chrystusa, Ducha Świętego, które w dialogu Mertona z przedstawiciela-

mi zen zestawiane były z *sunyata*, buddą czyli oświeconym oraz *divine influx*. Zen jest areligijny, choć w doświadczeniu docelowym, doświadczeniu oświecenia ukierunkowany jest na transcendencję. Według Mertona paradygmat życia duchowego winien uwzględniać głęboką prawdę o zjednoczeniu dwóch natur: Boskiej i ludzkiej w Jezusie Chrystusie. Doktryna „trzech ciał Buddy” nie może stanowić odpowiednika dla nauki o Jezusie Chrystusie i Jego jedynej i wyjątkowej roli na drodze do zbawienia, gdyż dotyczy jedynie człowieka, jakkolwiek oświeconego i jest pełna legend i zabarwiona mitologią. Duch Święty, Duch Prawdy, za sprawą którego Syn Boży stał się Człowiekiem w Maryi, dopełnia misję Chrystusa w Kościele i kształtuje relację człowieka do Boga w Chrystusie. Jego działanie rozciąga się poza widzialne struktury Kościoła i jest obecne w innych religiach, dzięki czemu znajdujemy w nich elementy prawdy. W dialogu Mertona z Suzukim pojawia się kwestia *divine influx* na oznaczenie przez Suzukiego „pewnej aktywności przynależącej do porządku nadprzyrodzonego, do transcendencji” (s. 124). W dialogu z buddyzmem Merton od początku docenia wartość tradycji apofatycznej, tzn. wartość tajemnicy w chrześcijaństwie, którego teologia nie może być sprowadzona jedynie do wykładu dyskursywnego, intelektualnego. Nie oznacza to jego zgody na buddyjską wykładnię *non-self*.

Kolejny, IV rozdział dotyczy teologiczno-duchowego wymiaru dialogu. Autorka dokonała w nim zestawienia i porównania ważnych dla życia duchowego w chrześcijaństwie i buddyzmie zagadnień, podjętych w omawianym dialogu: 1) chrześcijańskiej i buddyjskiej tradycji monastycznej uwzględniającej po obu stronach właściwą sobie ascezę i kwestię czystości serca; 2) buddyjskiej ścieżki wiodącej do oświecenia z jej trzema głównymi elementami: a) mądrością, b) moralnością (zdobywaniem cnót) i (c) medytacją ukierunkowaną na oświecenie (*satori*). Rozmawiając o tych zagadnieniach z przedstawicielami buddyzmu zen, Merton dzielił się z nimi ewangeliczną mądrością, sposobem rozumienia i nabywania cnót w chrześcijaństwie oraz nauką i praktyką kontemplacji. Celem chrześcijańskiej drogi wiary jest zbawienie w Chrystusie, jedynym Zbawicielu świata, uzyskiwane w Kościele – Mistycznym Ciele Chrystusa; celem natomiast buddyjskiej drogi duchowej jest uzyskiwane własnym wysiłkiem wyzwolenie z różnych uwarunkowań istnienia, z koła *samsary*, wyzwolenia, które można objaśniać jako pewne doświadczenie transcendencji w postaci uzyskanej wyższej świadomości, nirwany, pokoju wewnętrznego, wolności od cierpienia, harmonii z kosmosem.

W ostatnim rozdziale (V) autorka przedstawiła owoce dialogu uzyskane w płaszczyźnie antropologicznej i teologiczno-duchowej. Składają się na nie: większa otwartość na siebie i szacunek dla odmiennych wartości i tradycji duchowych; uzyskana nowa jedność oraz współdziałanie na rzecz dobra wspólnego ludzkości, pokoju na świecie. Autorka dochodzi do wniosku, że dla Tomasza Mertona wyraźnymi wartościami buddyzmu zen, które mogą ubogacić chrześcijaństwo, są: poznanie buddyjskiej tradycji monastycznej, buddyjskiego kierownictwa duchowego i praktykowanej ascezy (s. 207). Chrześcijanie, którzy zbyt ulegają tendencjom sekularystycznym i odstepują od podstawowych wartości ludzkich, mogą się uczyć od buddystów głębokiego poszanowania dla życia, i zaangażowania w usuwanie cierpienia z życia ludzkiego.

